

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה חמישית - מועד קיץ 2012

שאלונים: 205 , 001102

מוגש על-ידי: דנית בר-אור סבאג, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

ענה על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה 1- סיפורי האבות

סעיף א'

(1) נקודות הדמיון (על התלמיד לציין שלוש):

- הצו האלוהי מדגיש את גודל הקורבן: גירוש ישמעאל; הריגת יצחק.
- היענות אברהם לצו מהירה: "וישכם בבוקר..." בשני הכתובים.
- הקורא סבור כי הבן נמצא בסכנת חיים: ישמעאל המצוי במדבר ללא מים ועלול למות מצמא; יצחק הקשור על המזבח ואברהם עומד מעליו והסכין בידו מונפת לשחטו.
- הצלת הילד על ידי מלאך ה' כהרף עין: מלאך ה' נגלה להגר; מלאך ה' קורא לאברהם מהשמים.
- התגלות ה' מרחיבה את שדה הראייה: הגר רואה באר מים; אברהם רואה איל שהסתבך בקרניו בסבך.
- כגודל הסכנה כן גודל הברכה: הן ישמעאל והן יצחק מבורכים בברכת הזרע, שיצא מהם עם גדול.
- הן יצחק והן ישמעאל שומרים על הייחוד הלאומי שלהם: ישמעאל, בן אישה מצרית, מתחתן עם מצריה. יצחק נישא בתוך המשפחה.

שני הבדלים:

- בגירוש ישמעאל ידע אברהם מראש שישמעאל לא יאונה כל רע, שכן ה' הבטיח לו שידאג לישמעאל, בעוד שבעקדת יצחק אברהם לא ידע מראש שמדובר בניסיון.
- לגירוש ישמעאל יש תכלית: המשך הברית דרך יצחק, ואילו עקדת יצחק מבטלת את התכלית של גירוש ישמעאל.

(2) על התלמיד לציין אחת מהאפשרויות הבאות:

- אברהם מצטייר באור חיובי: מאמין ונאמן לה', מציית במהירות לצו האלוהי: "וישכם אברהם בבוקר (כ"א, 14; כ"ב, 3). יתקבלו ציטוטים נוספים.
- אברהם מצטייר באור שלילי ובלתי מוסרי: מוכן לפגוע בבניו בשם האמונה באלוהים: "ויתן על הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה"; "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו".
- יתקבלו ציטוטים נוספים.

סעיף ב'

לדעת סימון, האירוע הוא קבורתו של אברהם במשותף על ידי יצחק וישמעאל במערת המכפלה.

שאלה 2- מעמד האישה

סעיף א'

(1) ההבדלים בין סיפור סדום לסיפור פילגש בגבעה, והעצמת הביקורת על שבט בנימין באמצעותם (על התלמיד לציין שלושה):

- בסיפור סדום אדם תושב העיר אירח את שני המלאכים, ואילו בסיפור פילגש בגבעה האדם היחיד שהיה מוכן לארח את האיש ופילגשו היה אדם שאינו תושב קבע – אינו משבט בנימין אלא משבט אפרים. עובדה זו גורמת לזעזוע אצל הקורא: אי הרצון להכניס אורחים במסגרת שבטי ישראל גורם להכפשת שבט בנימין.
- בסיפור סדום האונס נמנע – מלאכי ה' מכים את אנשי סדום בסנוורים, ואילו בסיפור בפילגש מתבצע אונס קבוצתי אכזרי ומזעזע – כל אלה גורמים לזעזוע רב אצל הקורא.
- בסיפור סדום אין כל רצח, ואילו בסיפור פילגש בגבעה לאחר האונס הפילגש מתה – הקורא מזועזע מכך שהסיפור מסתיים ברצח.
- אנשי סדום אינם עבריים, ואינם חלק מעם ישראל, ואילו אנשי גבעה הם אנשי שבט בנימין, אחד משבטי ישראל, המבצעים פשע מתועב זה.
- תתקבלנה תשובות נוספות המבוססות על הקטעים.

(2) המספר ביקש לעורר ביקורת דווקא על שבט בנימין ועל העיר גבעה, מכיוון שהוא ביקש להכפיש את שאול המלך. שאול היה משבט בנימין: "ויהי איש מבנימין.. ולו היה בן ושמו שאול..". מוצא משפחתו היה מן העיר גבעה: "וגם שאול הלך אל ביתו גבעתה..". הצגת תושבי גבעה ושבט בנימין כפושעים מתועבים שימשה את הסופר כדרך להכפשת שאול ושושלתו.

סעיף ב'

דוגמאות לביקורת של המתבר על הבעל וכן על המארח בסיפור פילגש בגבעה (על התלמיד לציין שתי ראיות):

- "הנה בתי הבתולה ופילגשהו אוציאה נא אותם וענו אותם ועשו להם הטוב בעיניכם ולאיש הזה לא תעשו דבר הנבלה הזאת" – המארח משבט אפרים לא מוכן לתת את אורחו לתושבי גבעה, אך מציע את בתו שלו ופילגשו של אורחו בחפץ לב, ואף מדגיש שניתן יהיה לעשות בהן כטוב בעיני תושבי העיר.
- "ויחזק האיש בפילגשו ויצא אליהם החוץ" – הבעל או המארח משבט אפרים מוציא את הפילגש אל תושבי גבעה. מדובר לא רק בהצעה אלא בביצועה או: המארח הציע את בתו ואת הפילגש, אך בפועל הוציא רק את הפילגש, והותיר את בתו בביתו.
- "ויקם אדוניה בבוקר.." – נראה כי לבעלה של הפילגש לא היה אכפת ממנה – הוא לא יצא לחפש אותה, לא דאג לה אלא הלך לישון בבית מארחו. עובדה זו מתארת את האיש כבלתי מוסרי.
- "... ויצא ללכת לדרכו.. והנה האישה.. ויאמר אליה קומי ונלכה" – בעלה אינו מתרגש מלראות את פילגשו מחוסרת הכרה על מפתן הדלת. הוא פונה אליה בלאקוניות, ומורה לה לקום, אינו מסייע לה ואינו מביע כל רגש כלפיה.

שאלה 3 - מעמד האישה

סעיף א'

אונן לא פעל על פי חוק הייבום כיוון שלפי חוק הייבום מטרת הנישואים היא להוליד ילד שישא את שם הבעל: "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת". ואילו אונן מבקש למנוע הולדת ילד כזה: "וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע... ושיחת ארצה".

יהודה לא פעל על פי חוק הייבום, כיוון שהוא מנסה למנוע את נישואי שילה לתמר: "שבי אלמנה בית אביך... פן ימות גם הוא כאחיו", בעוד חוק הייבום קובע שעל אחי הנפטר לשאת את האלמנה לאישה ולייבם אותה: "יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאישה".

סעיף ב'

- (1) דמותה של תמר המצטיירת בפירוש חז"ל שונה מדמותה המצטיירת בפסי' 13-19, כיוון שבפסי' 13-19 תמר נוהגת בערמה: מתחפשת לזונה, מפתה את יהודה לשכב איתה, משכנעת אותו לתת לה את חפציו המזהים – וכל זאת על מנת שתוכל להיכנס להריון ממנו. לקיחת החפצים של יהודה מעידה שלא הייתה מונעת את הלבנת פניו של יהודה, באם היה בכך צורך.
- (2) פרץ היה בנה של תמר (מיהודה). מפרץ המשיכה השושלת עד בועז, ממנו יצא עובד - אבי ישי - אבי דוד. מכאן, שמתמר יצאה שושלת דוד וזהו גמולה.

פרק שני

ענה על שלוש מהשאלות 4-8

שאלה 4 - סיפורי האבות

סעיף א'

על התלמיד לציין שניים:

- הרן, אחיו של אברהם ואביו של לוט, מת – מסביר מדוע אברהם בלכתו ארצה לוקח את לוט עימו.
- שרי עקרה – מסביר את ההבטחות האלוהיות לאברהם על ריבוי הזרע.

סעיף ב'

- (1) נתונים אלה אינם תואמים את ההנחה שאברם יצא לאחר מות אביו, שהיה בן 205 שנה במוותו, משום שאברהם נולד כאשר אביו, היה בן 70. אברהם עזב את משפחתו בגיל 75, כלומר אביו היה באותה תקופה בן 145, ומת שנים רבות לאחר עזיבת אברהם.
- (2) הקושי: מדוע מתחילים לספר על הבן לפני שמספרים שהאב מת, הרי נאמר בסעיף (1) שתרם היה חי, כאשר אברהם עזב?
רמב"ן: כך היה נהוג לכתוב: לספר ראשית על חיי האב, לאחר מכן על חיי הבן שהוליד ולבסוף על מות האב.

שאלה 5 - סיפורי האבות

סעיף א'

- (1) עפ"י שמות ל"ב המאפיין את הנביא הוא לסנגר על החוטאים מקרב העם, לבקש עליהם רחמים. בבראשית י"ח אברהם מבקש רחמים על אנשי סדום. עפ"י עמוס ג המאפיין את הנביא הוא שה' מגלה לו את תוכניותיו לפני שהוא מבצע אותן. בבראשית י"ח אלוהים מגלה לאברהם שהוא מתכוון להשמיד את סדום.
- (2) התכלית שהועיד ה' לאברהם היא לחיות חיי צדק וללמד את בניו לעשות משפט צדק. ההתנהגות של אברהם מתאימה לייעודו, כיוון שהוא טוען כנגד אלוהים שהאל אינו עושה משפט צדק כאשר אינו גומל לצדיק כגמולו ולרשע כרשעתו.

סעיף ב'

שני הטיעונים:

- אסור לגזור גזרה שווה על צדיק ורשע. יש לגמול לכל אדם כגמולו. "האף תספה צדיק עם רשע?" או: "חלילה לך.... להמית צדיק עם רשע".

- אם יש כמות מסויימת של צדיקים בתוך קבוצה של רשעים – יש להציל את כולם כדי לא לפגוע בצדיקים. "אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר, האף תספה ולא תישא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה?"

שאלה 6 – סיפורי האבות

סעיף א'

- (1) יעקב הציב קודם את השפחות וילדיהן, אחר כך את לאה וילדיה ואחר כך את רחל וילדיה, כיוון שיעקב רצה לגונן על בני המשפחה האהובים ביותר (רחל ויוסף) מפני מתקפתו של עשיו.
- (2) הדרך השונה: השתחוות 7 פעמים עד שניגש אל עשיו. יעקב מנסה למנוע באמצעותה את המלחמה, כיוון שהוא מקווה לפייס את עשיו.

סעיף ב'

- (1) דבריו בפס' 14: יעקב מדבר אל עשיו בכבוד רב אבל מסרב להצעת הליווי שלו. הוא מבקש שעשיו ואנשיו יילכו בקצב שלהם ויעקב ומשפחתו יילכו באיטיות יותר כיוון שיש להם ילדים שהולכים בקצב איטי: יעקב מבטיח לעשיו שיפגשו בהר שעיר: "יעבר נא אדני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה... ולרגל הילדים...עד אשר אבוא אל אדוני שעירה". מעשיו בפס' 17: יעקב חונה בסוכות ואינו הולך לפגוש את עשיו בשעיר, למרות שאמר לו מראש שכך יעשה. "ויעקב נסע סוכותה".
- (2) כן, דברי המדרש מציגים את עשיו כעוין ליעקב – רצה לנושכו, ולכן חשדנותו של יעקב כלפי עשיו מוצדקת.

שאלה 7 - מעמד האישה

סעיף א'

- ניאוף הוא חטא מוסרי כלפי הבעל: "ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו" – פוטיפר הפקיד את יוסף על כל רכושו למעט אשתו, ולכן הוא לא יכול לבגוד באמונו ולשכב עמה. הניאוף הוא חטא גם כלפי אלוהים: "וחטאתי לאלוהים".

סעיף ב'

על התלמיד לציין שניים מההבדלים הבאים :

ההסבר להבדלים	גרסת אשת פוטיפר לבעלה (פס' 17-18)	גרסת אשת פוטיפר לעבדיה (פס' 14-15)
בדברה אל עבדיה מפנה האישה אצבע מאשימה כלפי בעלה. היא מסיתה אותם כנגד בעלה על מנת לגרום להם לצדד בה ולתמוך בגרסתה. לעומת זאת, בדברה אל בעלה היא משנה את סדר הדברים, שינוי הגורם להאשמתו אך באופן עקיף, וזאת על מנת שלא לפגוע בו מחד, ולעורר בו רגשי אשם מאידך.	...אשר הבאת לנו...	ראו הביא לנו...
הכינוי 'עברי' מעורר הן אצל העבדים והן אצל בעלה רגשות לאומניים, כנגד הזר. יחד עם זאת, בפני עבדיה היא מכנה את יוסף 'איש' כדי לא ליצור סולידאריות מעמדית בין העבדים. לעומת זאת, בפני בעלה היא מכנה את יוסף 'עבד' על מנת להדגיש את הבדלי המעמדות ואת עוצמת הפגיעה בה.	עבד עברי	איש עברי
בדבריה אל העבדים מתארת האישה את הפגיעה והלעג של יוסף בהם, המצרים. שוב היא גורמת לעבדיה להזדהות עימה ולתמוך בה. לעומת זאת בדברה אל בעלה היא מציגה את הלעג כפגיעה אישית בה, על מנת לעורר את קנאתו וכעסו.	בא אלי...לצחק בי	לצחק בנו
אשת פוטיפר אינה בטוחה לגבי הסצינה שראו עבדיה, ולכן היא אומרת שיוסף ברח ויצא. לעומת זאת, בפנייתה לבעלה היא מציינת את בריחת יוסף בלבד בכדי להדגיש את אשמתו.	וינס החוצה	וינס ויצא החוצה
אשת פוטיפר מדגישה כי קראה בקול, וצעקתה היא זו שגרמה ליוסף להימלט. אין היא חוזרת בדבריה לבעלה על המילים "ואקרא בקול גדול", אלא משתמשת במשפט קצר: "ויהי כהרימי קולי" שמשמעותו: כמובן שקראתי בקול, כפי שאישה מוסרית אמורה לעשות.	ויהי כהרימי קולי ואקרא	ואקרא בקול גדול ויהי כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא

שאלה 8- מעמד האישה

סעיף א'

חוק פיתוי הבתולה מגן על הבתולה כיוון שהוא מחייב את המפתה לשאתה: "מהר ימהרנה לו לאשה". החוק שומר על כבוד אבי המשפחה כיוון שהוא מקבל את הכסף עבור בתולי בתו ושמורה לו גם זכות לסרב לנישואין, כלומר הנישואין לא נכפים עליו כי בכל מקרה הוא מקבל את הכסף: "אם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקול כמהר הבתולות".

סעיף ב'

(1) על התלמיד לציין נקודת דמיון אחת:

- שני החוקים מנוסחים באופן קזואיסטי: שניהם פותחים במילה "כי", וישנם תני מקרים הפותחים במילה "אם".
- בשני החוקים על האנס לשאת את הנערה לאישה.
- בשני החוקים הנישואים תלויים ברצון האב.
- בשני החוקים על האנס לשלם כסף, מוהר לאבי הנערה.

(2) על פי החוק האשורי גם אשת האנס נענשת. עיקרון ענישה זה (ענישת תמורה) איננו צודק. מן הראוי להעניש רק את האדם שביצע את העבירה, ולא מישהו אחר במקומו או בנוסף אליו.